

MAŁGORZATA NIKLEWICZ-PIJACZYŃSKA*

Wrocław

OCHRONA WŁASNOŚCI PRZEMYSŁOWEJ FIRM INNOWACYJNYCH

Słowa kluczowe: własność przemysłowa, innowacje, patenty

STRESZCZENIE

W artykule poruszono kwestie związane z problematyką ochrony własności przemysłowej w działalności innowacyjnej przedsiębiorstw. Zaprezentowano argumenty za i przeciw utrzymaniu praw wyłącznych oraz nowe modele stymulowania wynalazczości. Celem opracowania jest zbadanie, czy i w jakim zakresie polskie przedsiębiorstwa innowacyjne wykorzystują ochronę przedmiotów własności przemysłowej w realizowanych strategiach. Badania przeprowadzono na podstawie dokumentów źródłowych polskiego Urzędu Patentowego.

Wprowadzenie

Jednym z kluczowych elementów zdobywania przewagi konkurencyjnej zarówno przedsiębiorstw, jak i gospodarek od wieków pozostają prawa własności przemysłowej stanowiące synonim innowacyjności i warunek postępu technologicznego. W tym obszarze szczególna rola przypada zwłaszcza wynalazkom coraz częściej utożsamianym z pojęciem innowacji radykalnych¹. Własność przemysłowa to jednak nie tylko wynalazki, lecz większy zbiór dóbr niematerialnych odbiera-

---

* Małgorzata Niklewicz-Pijaczyńska, dr, Instytut Nauk Ekonomicznych, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Uniwersytet Wrocławski, e-mail: m.niklewicz@prawo.uni.wroc.pl.

¹ K.B. Dahlin, D.M. Behrens, *When is An Invention Really Radical? Defining and Measuring Technological Radicalness*, „Research Policy” 2005, no. 34; M. Niklewicz-Pijaczyńska, *Innowacje przelomowe w systemie open innovation i ekonomii free revealing*, „Zarządzanie i Finanse” 2013, vol. 11, nr 4, cz. 3, s. 337–341.

nych nie zmysłami, lecz w sposób rozumowy². Każdy z tych elementów może stanowić zaczątek zmian, które wprowadzą rynek na nowe tory gospodarczego rozwoju. O ile jednak rola przedmiotów własności przemysłowej nie budzi wątpliwości, o tyle znaczenie ich ochrony pod postacią instytucjonalnej wyłączności patentowej od zawsze prowokuje spory doktrynalne pomiędzy jej zwolennikami i przeciwnikami. Ich efektem jest pojawianie się nowych modeli kreowania innowacji oraz stymulowania wynalazczości podmiotów. Jednym z nich jest model *free revealing*³ polegający na świadomej rezygnacji z ochrony przedmiotów własności przemysłowej. Inne koncepcje bazują na szeroko lub wąsko rozumianej otwartości procesów innowacyjnych w obszarze zarówno samej współpracy, jak i ochrony wykreowanych w kooperacji projektów czy idei. Należy do nich model *open innovation*⁴, *open source* (w tym także strategia *user-driven innovation*)⁵ oraz współpraca w ramach klastra. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na to, że badania nad korelacją systemów typu *open innovation* i pojawianiem się innowacji radykalnych wskazują, iż związek taki ma charakter znikomy⁶. Niemniej poszukiwanie optymalnego modelu stymulowania oraz komercjalizacji stanowi pilne wyzwanie dla polityki gospodarczej państw. Nie musi to oznaczać podjęcia kroków w celu wzmocnienia systemu patentowego; wręcz przeciwnie – być może raczej odwrót w kierunku otwartości procesów innowacyjnych i uczynienia z własności przemysłowej dobra publicznego. Możliwym rozwiązaniem jest także system komplementarnych rozwiązań czerpiących zarówno z zamkniętego, jak i otwartego modelu innowacji.

Celem publikacji jest zbadanie, w jakim zakresie polskie przedsiębiorstwa korzystają z ochrony praw własności przemysłowej w realizowanych strategiach innowacji. Badania własne przeprowadzono na podstawie danych i dokumentów źródłowych polskiego Urzędu Patentowego. Ich zakres przedmiotowy objął przedsiębiorstwa, które są systematycznie typowane na wysokich pozycjach

---

² T. Sieniow, W. Włodarczyk, *Własność intelektualna w społeczeństwie informacyjnym. Informator*, Urząd Patentowy RP–Krajowa Izba Gospodarcza–Fundacja Instytutu na rzecz Państwa Polskiego, Lublin 2009, s. 7.

³ E. von Hippel, *Lead Users: A Source of Novel Product Concepts*, „Management Science” 1986, vol. 32, no. 7.

⁴ H.W. Chesbrough, *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*, Harvard Business School Press, Boston, MA 2003.

⁵ E. Raymond, *The Cathedral and the Bazaar*, „Knowledge, Technology and Policy” 1999, vol. 12, no. 3.

⁶ C.M. Christensen, *Przełomowe innowacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.

w rankingach innowacyjności przygotowywanych przez Instytut Nauk Ekonomicznych PAN w latach 2008–2010. Pozwoliło to na wyeliminowanie tych podmiotów gospodarczych, których dobra pozycja w zestawieniach miała charakter jednorazowy i nie jest efektem systematycznych, długookresowych działań zmierzających do budowania pozycji innowacyjnej. Dla zachowania ciągłości analizy również zakres czasowy ustalony został szeroko i obejmuje lata 1998–2013. Dotyczy on zarówno oceny ogólnej aktywności patentowej wytypowanych przedsiębiorstw, jak i otrzymanych przez nie patentów. Badania objęły również analizę zgłoszeń i praw na wzory użytkowe (nazywane potocznie „małymi wynalazkami”) jako przykładów korzystania z ochrony w zakresie pozostałych przedmiotów własności przemysłowej. W zestawieniu nie uwzględniono decyzji o odmowie udzielenia ochrony, gdyż oznacza to faktyczny brak merytorycznych przesłanek do uzyskania praw wyłącznych.

System patentowy i koncepcja *free revealing*

Obrońcy systemu patentowego podkreślają przede wszystkim wynikającą z niego zdolność generowania nadzwyczajnych zysków będących konsekwencją czasowego monopolu, który przysługuje wynalazcy jako gratyfikacja podjętego wysiłku twórczego. Pełni w ten sposób funkcję zarówno ekonomiczną, jak i motywacyjną. Monopol tego rodzaju wzmacnia również pozycję konkurencyjną podmiotu oraz stymuluje opracowywanie przez niego kolejnych przełomowych rozwiązań. Wywołuje to efekt domina – każde nowe rozwiązanie prowokuje pojawianie się dalszych innowacji. Jednocześnie suma inwencji poszczególnych jednostek (oraz ich potencjał) wpływająca na innowacyjność w skali makro, skutecznie wzmacnia pozycję konkurencyjną gospodarek narodowych. Na zależności pomiędzy liczbą patentów a innowacyjnością kraju wskazywał Zvi Griliches⁷. Ponadto, długookresowe badania, oparte między innymi na międzynarodowych danych statystycznych, potwierdzają istniejącą zależność pomiędzy liczbą przyznanych praw wyłącznych (w szczególności patentów) a wielkością PKB⁸. Zwolennicy ochrony systemowej wskazują ponadto, że innowacje, a zwłaszcza wynalazki, rzadko są wynikiem przypadku. Najczęściej powstają jako wynik znacznego wysiłku intelektualnego, finansowego i czasowego. Tak rozumiana systemowa i celowa innowacyjność potrzebuje zarówno bodźców i wsparcia, jak i ostatecznie ochro-

⁷ Z. Griliches, *The Search for R&D Spillovers*, „Scandinavian Journal of Economics” 1992, vol. 32, no. 7.

⁸ www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/pl.html (16.04.2014).

ny. „Wprowadzanie innowacji zwiększających konkurencyjność gospodarki oraz polepszających standard życia społeczeństwa, ponoszenie nakładów na B + R oraz wzajemne powiązania między nauką a techniką są kosztowne, czasochłonne i ryzykowne. Wymaga to kształtowania sprzyjających warunków ekonomicznych (ulgi, łatwość dostępu do kapitału) oraz prawnych (ochrona własności przemysłowej) umożliwiających budowę potencjału umożliwiającego tworzenie i efektywne wykorzystanie nowych produktów, procesów na rynkach wewnętrznych oraz zewnętrznych. Ograniczeniem mogą być niesprawności rynku w zakresie wsparcia innowacyjności. Powszechną tendencją jest, że obecnie rynki są coraz mniej doskonałe, a w niektórych dziedzinach wręcz całkowicie zanikają”⁹.

Tradycyjnym argumentem obrony systemu patentowego jest również teza, że bez niego wiele rozwiązań, idei i projektów nigdy nie trafiłoby do przestrzeni publicznej. Można więc stwierdzić, że przepisy regulujące ochronę własności przemysłowej realizują trzy funkcje: własnościową, monopolizującą i wynagradzającą¹⁰. Ich efektywne wykorzystanie pozwala uprawnionemu nie tylko na uzyskanie korzyści wprost z tych funkcji wynikających, lecz również dywersyfikację źródeł finansowania inwestycji i kreowania wizerunku innowacyjnej, kompatybilnej z rynkiem (lub wręcz go wyprzedzającej) organizacji. Jednak dynamika globalnej gospodarki powoduje, że system patentowy ze swoją przestarzałą strukturą i opieszałością proceduralną pozostaje za nim daleko w tyle. Jego nieadekwatność do współczesnych potrzeb gospodarek i wyraziście zarysowane słabości stają się jednocześnie argumentami dla przeciwników utrzymania systemu patentowego co do zasady lub co najmniej w obecnym kształcie. Przeciwnicy odnoszą się do tych samych efektów ochrony własności przemysłowej co jego wyznawcy, ale interpretują je w sposób radykalnie odmienny. W ich ujęciu wyłączność praw własności przemysłowej jest przede wszystkim niezgodna z ideą globalnego i nieskrępowanego rozprzestrzeniania się nowych idei i technologii, które stanowią fundament gospodarek wiedzy. Jednocześnie poprzez monopolizację patentową usankcjonowana instytucjonalnie monopolizacja zaprzecza istocie konkurencji, wynikające z niej zyski nadzwyczajne porównywane są do nieuzasadnionych rynkowo korzyści osiąganych przez każdego innego monopolistę. W konsekwencji ochrona patentowa zamiast stymulować innowacyjność, w istocie ją tłamsi. Jednym z bardzo istotnych zarzutów formułowanych w stosunku

---

⁹ G. Myrdal, *Znaczenie i wartość ekonomii instytucjonalnej*, w: *Ekonomia przyszłości*, red. D. Kopfer, PWN, Warszawa 1982, s. 147.

¹⁰ T. Sieniow, W. Włodarczyk, *Własność intelektualna...*, s. 8.

do systemu patentowego jest między innymi opieszałość proceduralna, która wydłuża czas od momentu zgłoszenia do momentu przyznania patentu ponad wszelkie akceptowane w globalnym wyścigu technologicznym granice. Przeciwnicy systemu patentowego wskazują również inne realne bariery związane z jego funkcjonowaniem – wysokie koszty zgłoszeń, zawile procedury administracyjne oraz wysoki stopień niepewności zarówno co do skuteczności samej ochrony, jak i egzekwowania posiadanych praw wyłącznych. Argumentem, który pojawia się obecnie coraz częściej, jest przekonanie, że przedsiębiorstwa w istocie wykazują coraz mniejsze zainteresowanie ochroną własności przemysłowej, ponieważ jej funkcje uległy dziś dezaktualizacji.

Dyskusja wokół instytucjonalnej ochrony praw wyłącznych zaowocowała pojawieniem się nowej koncepcji korzyści z przedmiotów własności intelektualnych (w tym przemysłowych) opracowanej przez Dietmara Harhoffa, Joachima Henkela i Erica von Hippela (*free revealing*). Skonstruowali oni model, którego struktura oparta jest na dwóch identycznych, konkurencyjnych przedsiębiorstwach prawdziwie zaangażowanych w procesy innowacji. Uwzględnili w nim następujące zmienne związane z decyzją twórcy innowacji o jej zastrzeżeniu lub udostępnieniu:

- intensywność konkurencji pomiędzy użytkownikami,
- stopień, w jakim innowacja zapewnia przewagę dla użytkownika innowatora,
- wartość ulepszeń wprowadzanych przez producenta dla innowacyjnego użytkownika,
- koszt przyjęcia poprawionego produktu poniesiony przez każdego użytkownika.

Model uwzględniający powyższe założenia pokazał, że firmy innowacyjne mogą osiągać większe korzyści, „swobodnie ujawniając” opracowane przez siebie pomysły, niż zastrzegając ich wyłączność¹¹, między innymi dzięki efekto- wi sieci zwiększającemu dyfuzję ich innowacyjności oraz wprowadzaniu przez podmioty trzecie kolejnych udoskonaleń do uwolnionych pierwotnie innowacji¹². Wnioski te potwierdzają badania empiryczne prowadzone przez Erica Raymonda (1999), Erica von Hippela i Stana Finkelsteina (1979), Kwanghui Lima (2000),

---

¹¹ D. Harhoff, J. Henkel, E. von Hippel, *Profiting from Voluntary Information Spillovers: How Users Benefit by Freely Revealing their Innovations*, „Research Policy” 2003, no. 32 (10), s. 1753–1769.

¹² J. Henkel, *Selective Revealing in Open Innovation Processes: The Case of Embedded Linux*, „Research Policy” 2006, vol. 35, issue 7, s. 953–969.

Pamełę Morrison, Johna Robertsa i Erica von Hippela (2000), Nicolausa Franka i Sonali Shaha (2003) oraz Joachima Henkela (2003)¹³.

Ochrona własności przemysłowej na podstawie badań innowacyjnych przedsiębiorstw

W analizie ujęto 12 przedsiębiorstw, które w latach 2008–2010 systematycznie zajmowały bardzo wysokie pozycje rankingowe w zestawieniu 500 najbardziej innowacyjnych polskich firm przygotowywanym rokrocznie przez INE PAN. Należały do nich następujące przedsiębiorstwa: ABB Sp. z o.o., Małkowski-Martech SA, Ekowodrol Sp. z o.o., Lumag Sp. z o.o., Sigma SA, KGHM Cuprum Sp. z o.o. Centrum Badawczo-Rozwojowe, Avio Polska, Apator SA, Sonel SA, Comarch SA, Radpol SA.

Tabela 1

Pozycje rankingowe innowacyjnych przedsiębiorstw w latach 2008–2010

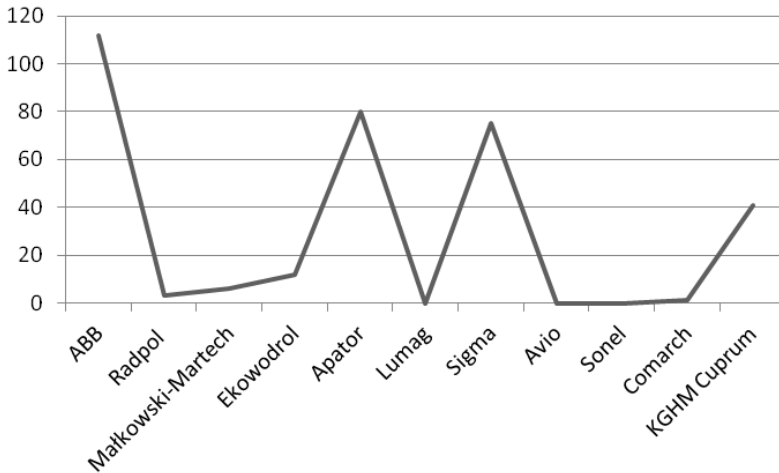
Przedsiębiorstwo	2010	2009	2008
ABB Sp. z o.o.	1	6	2
Małkowski-Martech SA	4	218	35
Ekowodrol Sp. z o.o.	6	2	85
Lumag Sp. z o.o.	8	4	7
Sigma SA	10	167	174
KGHM Cuprum Sp. z o.o. Centrum Badawczo-Rozwojowe	12	96	288
Avio Polska Sp. z o.o.	13	20	14
Apator SA	14	11	40
Sonel SA	16	99	245
Comarch SA	17	5	22
Radpol SA	20	136	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INE PAN za lata 2008–2010.

W zestawieniu ukazanym w tabeli 1 pozycję zdecydowanego lidera dzierży firma ABB, która w kolejnych latach konsekwentnie zajmuje miejsce w pierwszej dziesiątce najbardziej innowacyjnych przedsiębiorstw. Ogólna liczba zgłoszeń patentowych charakteryzująca aktywność wynalazczą wyróżnionych podmiotów

¹³ E. von Hippel, *Democratizing Innovation*, The MIT Press, Cambridge MA 2005.

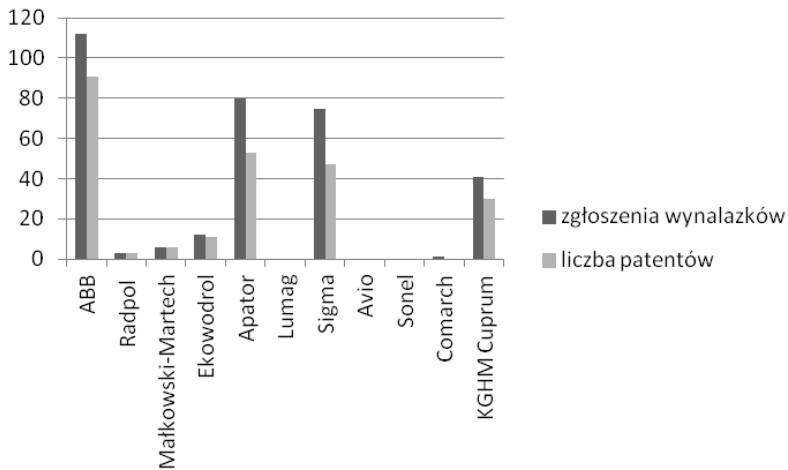
zaprezentowana została na rysunku 1. W analizowanym okresie najwyższą wyróżniała się przede wszystkim firma ABB, która zgłosiła 112 wniosków. Tuż za nią uplasowały się dwa przedsiębiorstwa – Apator i Sigma (odpowiednio: 80 i 75 zgłoszeń).

Rysunek 1. Liczba zgłoszeń patentowych wytypowanych firm

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UPRP za lata 2008–2010.

Trzy z wytypowanych firm innowacyjnych – Avio, Sonel i Lumag – nie zgłosiły ani jednego wniosku patentowego, natomiast firma Comarch w całym badanym okresie złożyła tylko jedno zgłoszenie. Ogólna liczba patentów otrzymanych przez analizowane firmy kształtowała się w sposób analogiczny do zgłoszeń. Patenty jako prawa wyłączne udzielane są tylko na te wynalazki, które są nowe, posiadają poziom wynalazczy i nadają się do zastosowania w przemyśle. Zgłoszenie patentowe nie jest więc w żadnym przypadku jednoznaczne z udzieleniem prawa wyłącznego, musi ono przejść merytoryczną (oraz formalną) weryfikację, która może zakończyć się decyzją o udzieleniu patentu na zgłoszone rozwiązanie. Dlatego liczba wniosków i przyznanych praw może radykalnie się różnić (rysunek 2). Zdarza się również, że podmiot zgłaszający rezygnuje z uzyskania patentu jeszcze w trakcie trwania procedury patentowej, uznając przykładowo, że prawdopodobieństwo uzyskania korzyści z komercjalizacji wynalazku jest niewspółmierne do kosztów jego opatentowania.

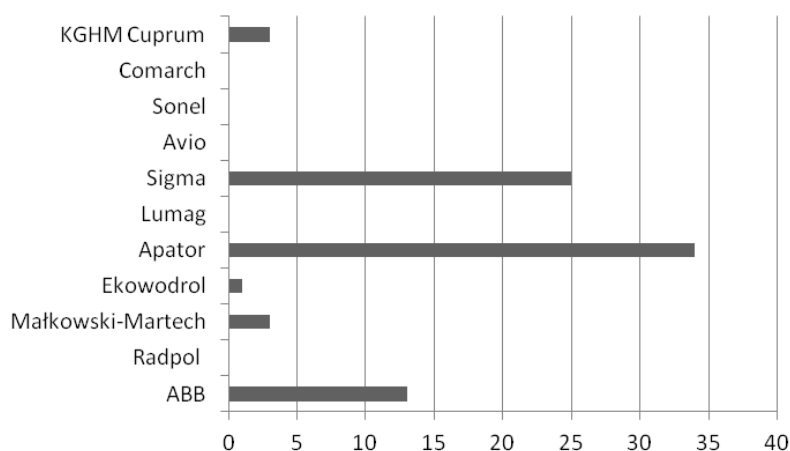
Rysunek 2. Zestawienie liczby zgłoszeń patentowych i otrzymanych patentów w latach 1996–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UPRP za lata 1996–2013.

W powyższym zestawieniu pozycję lidera konsekwentnie utrzymała firma ABB z liczbą 91 patentów. Przedsiębiorstwa Apator i Sigma otrzymały odpowiednio: 53 i 47 patentów. Tuż za nimi uplasowała się firma KGHM Cuprum z liczbą 30 patentów na swoje wynalazki, natomiast przedsiębiorstwa Avio, Sonel, Lumag i Comarch nie posiadały żadnych patentów.

Przedsiębiorstwa, które wykazują aktywność patentową, zazwyczaj cechuje zainteresowanie również odnośnie do pozostałych praw własności przemysłowej. Analiza uzyskanych praw na wzory użytkowe wykazała, że w tym obszarze zdecydowanym liderem była firma Apator z 34 uzyskanymi prawami. Miała ona również najwięcej zgłoszeń wzorów użytkowych – 46. Przedsiębiorstwo Sigma otrzymało 25 praw, ABB – 14, KGHM Cuprum i Małkowski-Martech – po 3, natomiast Ekwodrol – 1. Pozostałe przedsiębiorstwa – Avio, Sonel, Lumag, Comarch i Radpol – nie wykazały żadnej aktywności w zakresie zgłoszeń wzorów użytkowych.

Rysunek 3. Liczba otrzymanych praw wyłącznych na pozostałe przedmioty własności przemysłowej w latach 1996–2013 – wzory użytkowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UPRP za lata 1996–2013.

Podsumowanie

Droga ku gospodarce wiedzy opartej na kreatywności podmiotów i postępie technologicznym jest wyborem oczywistym. Problemem jest natomiast faktyczna jej realizacja polegająca na wyborze najbardziej efektywnego modelu stymulowania innowacji, zwłaszcza tych o charakterze najbardziej priorytetowych, czyli wynalazków. Motywacje firm do wprowadzania innowacji mogą być bardzo zróżnicowane, w konsekwencji wdrażają one odmienne modele procesu innowacji, a także jako następstwo wykazują różne postawy w stosunku do ochrony praw własności przemysłowej. Przeprowadzone w artykule badania wskazują na to, że wytypowane dla potrzeb analizy polskie przedsiębiorstwa innowacyjne wdrażają zróżnicowane strategie ochrony własnej innowacyjności. Część z nich konsekwentnie buduje swoją pozycję, realizując założenia tradycyjnego, zamkniętego modelu innowacji. W tym przypadku zwińczeniem ich wysiłków jest zgłoszenie w Urzędzie Patentowym i oczekiwanie na przyznanie instytucjonalnej wyłączności. Taką drogę wybrały przedsiębiorstwa: ABB (pierwsza pozycja rankingowa z roku 2010), Aparator (pozycja 14), Sigma (pozycja 10) oraz KGHM Cuprum (pozycja 12). Część z firm wykorzystuje korzyści związane z systemem patentowym, lecz ich działania w tym zakresie mają charakter marginalny. Są to: Ekowodrol (pozycja 6), Małkowski-Martech (pozycja 4) oraz Radpol (pozy-

cja 3). Pozostałe innowacyjne przedsiębiorstwa całkowicie rezygnują z tejże ochrony, nie zgłaszają wniosków patentowych, nie są również zainteresowane ochroną wzorów użytkowych. Ponieważ analizowane przedsiębiorstwa należą do grupy najbardziej innowacyjnych, wnioski z badań wskazują nie tylko na zróżnicowanie strategii ochrony opracowywanych przez nie wynalazków i innych rozwiązań. Pokazują również, że silna pozycja innowacyjna coraz bardziej przestaje być immamentnie związana z instytucjonalnie chronioną wyłącznością.

Bibliografia

- Chesbrough H.W., *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*, Harvard Business School Press, Boston MA 2003.
- Christensen C.M., *Przełomowe innowacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Dahlin K.B., Behrens D.M., *When is An Invention Really Radical? Defining and Measuring Technological Radicalness*, „Research Policy” 2005, no. 34.
- Griliches Z., *The Search for R&D Spillovers*, „Scandinavian Journal of Economics” 1992, vol. 32, no. 7.
- Harhoff D., Henkel J., Hippel von E. (2003), *Profiting from Voluntary Information Spillovers: How Users Benefit by Freely Revealing their Innovations*, „Research Policy” 2003, no. 32 (10).
- Henkel J., *Selective Revealing in Open Innovation Processes: The Case of Embedded Linux*, „Research Policy” 2006, vol. 35, issue 7.
- Hippel von E., *Democratizing Innovation*, The MIT Press, Cambridge MA 2005.
- Hippel von E., *Lead Users: A Source of Novel Product Concepts*, „Management Science” 1986, vol. 32, no. 7
- Myrdal G., *Znaczenie i wartość ekonomii instytucjonalnej*, w: *Ekonomia przyszłości*, red. D. Kopfer, PWN, Warszawa 1982.
- Niklewicz-Pijaczyńska M., *Innowacje przełomowe w systemie open innovation i ekonomii free revealing*, „Zarządzanie i Finanse” 2013, vol. 11, nr 4, cz. 3.
- Raymond E., *The Cathedral and the Bazaar*, „Knowledge, Technology and Policy” 1999, vol. 12, no. 3.
- Sieniow T., Włodarczyk W., *Własność intelektualna w społeczeństwie informacyjnym*, Urząd Patentowy RP–Krajowa Izba Gospodarcza–Fundacja Instytutu na rzecz Państwa Polskiego, Lublin 2009.
- www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/pl.html.

**PROTECTION OF THE INDUSTRIAL PROPERTY RIGHTS
OF INNOVATIVE COMPANIES**

Keywords: industrial property, innovations, patents

SUMMARY

The article discusses issues related with the industrial property protection in innovative enterprises activity. It presents arguments for and against maintaining exclusive rights as well as new models of innovativeness stimulation. The aim of the study is to investigate whether and to what extent innovative Polish companies use industrial property protection in ongoing strategies. The study was conducted based on source documents of the Polish Patent Office. To preserve the analysis integrity, time range has been set for the years 1998–2013, while subjective range embraced entities, which in 2008–2010 occupied top positions in innovativeness rankings published by INE PAN.